

ROMAN LECHNIUK

<https://orcid.org/0000-0003-2382-3459>

Uniwersytet Narodowy „Politechnika Lwowska”

*Onufrij Wołanśkyj i idee ultramontanizmu
w Kościele greckokatolickim na początku XX wieku*

Ultramontanizm był ważnym zjawiskiem w intelektualnej historii Europy w XIX i na początku XX w. Ów ideologiczny nurt, ukształtowany jako reakcja na wyzwania świeckich i często antykościelnych idei oświecenia, wyrastał z dwu korzeni. Pierwszym były idee francuskich katolickich myślicieli doby restauracji, takich jak Félicité Lamennais, Charles Montalembert, Jean-Baptiste Lacordaire, a także Louis Veuillot, którzy stawiali za cel podolewanie instrumentalnemu wykorzystywaniu Kościoła przez państwo wskutek konkordatu Napoleona I zawartego w 1801 r.¹ Drugą podstawą ultramontanizmu były próby rozwiązywania problemów, przed którymi stał Kościół katolicki w połowie XIX w. – rozprzestrzenianie się idei socjalistycznych i liberalnych, kryzysu i demontażu świeckiej władzy papieża. Ogłoszenie dogmatu o nieomyślności papieża na I Soborze Watykańskim (1869-1870) i „Syllabus” Piusa IX (lista doktryn i zasad potępionych przez Kościół katolicki, 1864) ostatecznie uformowały podstawowe zasady idei ultramontańskiej, takie jak centralizacja katolickiej hierarchii dookoła Rzymu, umocnienie roli papieża aż do utożsamiania go z całym Kościołem². Innym niezwykle ważnym elementem ultramontanizmu był jego ponadnarodowy charakter, interesy Kościoła i papieża miały wyższy priorytet niż problemy polityczne

¹ R. R. Ludwikowski, *Ultramontanizm galicyjski – rozwój ruchu i główne założenia doktryny*, „Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej” 1981, t. 26, s. 101-102.

² Idem, *Ultramontanizm a konserwatyzm polski XIX w.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Nauk Politycznych” 1978, z. 11, s. 103-104.

i kulturowe poszczególnych narodowości. Ta cecha była jednym z głównych celów ataków przeciwników ultramontan, zwłaszcza w Galicji³.

Pomimo oddalenia geograficznego i marginalnego statusu ekonomicznego Galicji w monarchii Habsburgów ów kraj znajdował się również pod wpływem kłuczowych debat intelektualnych drugiej połowy XIX w. Ultramontanizm na początku XX w. nie był zjawiskiem nowym w atmosferze dyskusji ideologicznych w Galicji. Idea ta stała się dość rozpowszechniona w polskim społeczeństwie po klęsce powstania styczniowego 1863 r., przede wszystkim dzięki staraniom zakonu zmartwychwstańców⁴. Ultramontanie pod przewodnictwem ks. Zygmunta Goliana czynnie polemizowali zarówno z demokratycznymi, jak i konserwatywnymi środowiskami polskimi w Galicji, broniąc w szczególności własnych poglądów, że prawdziwy Polak powinien być wyłącznie katolikiem, bo jedyną prawdziwą wiarą jest katolicyzm⁵. Pomimo aktywności w latach 60. i 70. XIX w. ultramontanie stracili grunt pod wpływem wspomnianej już obojętności na kwestię narodową i większego zainteresowania polityką włoską wobec Watykanu niż wydarzeniami w Galicji⁶.

Z tych samych powodów trudno było liczyć na popularność ultramontanizmu nie tylko w polskim, ale i ukraińskim społeczeństwie Galicji oraz wśród duchowieństwa greckokatolickiego, silnie zaangażowanego w ukraiński ruch kulturalno-polityczny. Jednak trendy, które przetoczyły się w Kościele katolickim w drugiej połowie XIX w. – rozprzestrzenianie się idei ultramontańskich oraz walka między modernistami a antymodernistami – nie mogły całkowicie ominąć jego integralnej części – Kościoła greckokatolickiego. Zdaniem polskiego badacza Andrzeja A. Zięby idee ultramontańskie wywarły wielki wpływ na Zofię Szeptycką i odegrały ważną rolę w edukacji i kształtowaniu światopoglądu jej syna – przyszłego metropolity Andrzeja Szeptyckiego, co później znalazło odzwierciedlenie w praktyce⁷. Ultramontanizm przejawiał się nie tylko wśród najwyższych hierarchów Kościoła greckokatolickiego, ale także wśród jego duchowieństwa. Najlepszym tego przykładem była działalność proboszcza Onufrija Wolńskiego.

Celem niniejszego artykułu jest analiza ultramontańskiego światopoglądu Onufrija Wolńskiego na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych oraz w kontekście ogólnej atmosfery ideologicznej przełomu XIX i XX w., refleksja nad przyczynami jego ukształtowania, w szczególności zaś wpływem pobytu i edukacji w Innsbrucku, na ewolucję jego zasad ideowych. Innym celem jest zbadanie publicystyki Wolńskiego, która była znaczącym zjawiskiem w ówczesnych dyskusjach w galicyjskiej prasie ukraińskiej. W tych tekstach najpełniej ujawniają się jego idee i światopogląd ultramontański.

³ Idem, *Ultramontanizm galicyjski...*; *Новий силябус*, „Діло” 1907, № 175, 17 VIII.

⁴ A. A. Zięba, *W sprawie genezy decyzji Romana Szeptyckiego o zmianie obrządku*, [w:] *Metropolita Andrzej Szeptycki. Studia i materiały*, Kraków 1994, *Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej*, 1, s. 49-50.

⁵ R. R. Ludwikowski, *Ultramontanizm galicyjski...*, s. 106-111.

⁶ *Ibidem*, s. 109.

⁷ A. A. Zięba, *op. cit.*

Najważniejszym źródłem w opracowaniu wybranego tematu są listy Wolanśkiego do metropolity Szeptyckiego z Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie. Obejmują one okres od początku studiów Wolanśkiego w Innsbrucku do jego śmierci. Największa część listów powstała podczas jego pobytu w Tyrolu. W nich autor oddaje swoje wrażenia z placówki edukacyjnej, kadry dydaktycznej, atmosfery duchowej – informacje, które pozwalają prześledzić bezpośrednie i pośrednie skutki atmosfery ideowej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Innsbrucku na młodego studenta. Niestety do tej pory nie udało się znaleźć listów zwrotnych metropolity do Wolanśkiego, które bardziej szczegółowo ukazywałyby stosunek Andrzeja Szeptyckiego do spraw poruszanych przez młodego teologa. Ważnym źródłem jest publicystyka Wolanśkiego, przede wszystkim na łamach czasopisma dla proboszczów greckokatolickich „Nywa”, które ukazywało się we Lwowie od 1904 r.

W historiografii postać Wolanśkiego pozostaje mało znana. Dotychczas dokonano analizy jego publicystyki i poglądów, zarówno w opracowaniu monograficznym⁸ (w kontekście ogólnego przeglądu ukraińskich środowisk konserwatywnych w ówczesnej Galicji), jak i w niewielkich tekstach autora niniejszego artykułu, który jest wynikiem wcześniejszych badań autora nad postacią Wolanśkiego⁹. Inne wzmianki o nim są sporadyczne¹⁰. Jeśli chodzi o ultramontanizm w ogóle, to historycy ukraińscy właściwie nie byli tym tematem zainteresowani. Natomiast historiografia polska może pochwalić się kilkoma ważnymi dziełami – przede wszystkim Ryszarda Ludwиковskiego i Bogdana Szlachty¹¹.

Onufrij Wolanśkyj urodził się 2 kwietnia 1880 r. w Drohobyczu w rodzinie mieszczanina Josyfa Wolanśkiego. Wykształcenie średnie otrzymał w drohobyckim Gimnazjum im. Franciszka Józefa, w 1901 r. wstąpił do Greckokatolickiego Seminarium Duchownego we Lwowie. W czasie studiów w seminarium brał udział w pracach Towarzystwa Literacko-Naukowego, a od czerwca 1904 do marca 1905 r. nim

⁸ Р. Лехнюк, *На порозі модерного світу. Українські консервативні середовища в Галичині в першій чверті XX століття*, Львів 2019, s. 194-197.

⁹ Idem, *З історії ультрамонтанства в Галичині: роль Інсбруцького університету у формуванні ідей і поглядів о. Онуфрія Волянського*, „Історія релігій в Україні. Науковий щорічник” 2020, вип. 30, s. 49-57; idem, *Соціальні та політичні дилеми греко-католицького духовенства в Галичині на початку XX століття (у світлі публіцистичної спадщини о. Онуфрія Волянського)*, „Українознавчий альманах” 2015, вип. 18, s. 181-185; idem, *Поняття „християнсько-католицького світогляду” в ідейно-політичних дискусіях Галичини початку XX ст. (на прикладі публіцистичної спадщини о. Онуфрія Волянського)*, [w:] *Держава і Церква в новітній історії України. Збірник наукових статей за матеріалами V Всеукраїнської наукової конференції (19-20 листопада 2015 р.)*, Полтава 2015, s. 296-304.

¹⁰ Я. Глистюк, *Політизація української молоді та реформи у Генеральній греко-католицькій духовній семінарії у Львові на початку XX ст.*, „З історії західноукраїнських земель” 2016-2017, вип. 12-13, s. 111-120; *Українські часописи Львова 1848-1939 рр. Історико-бібліографічне дослідження у 3 т.*, кер. проекту М. Романюк, т. 2: 1901-1919 рр., Львів 2002.

¹¹ R. R. Ludwиковski, *Ultramontanizm galicyjski...*; idem, *Ultramontanizm a konserwatyzm polski...*; B. Szlachta, *Ład, Kościół, naród*, Kraków 1996, *Biblioteka Myśli Politycznej – Ośrodek Myśli Politycznej*.

kierował – najpierw czasowo, potem na stałe¹². Swoje działania kierował na intensyfikację pracy Towarzystwa i usprawnienie jego struktury organizacyjnej, w szczególności doprowadził do zmiany statutu¹³. Taka działalność na czele Towarzystwa Literacko-Naukowego, a później jako prefekta studiów, daje podstawy do uznania Onufrija Wolńskiego za jednego z przedstawicieli młodych reformatorów Seminarium Duchownego, na czele którego stanął Josyf Bocian¹⁴. W latach 1905-1908 Wolński studiował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Innsbrucku. Po powrocie do Lwowa od października 1908 do października 1909 r. był redaktorem cerkiewno-społecznego czasopisma „Nywa”. Jesienią 1909 r. Wolński kontynuował studia, tym razem w Wiedniu, i dla zapewnienia warunków materialnych i zdobycia praktyki duszpasterskiej otrzymał stanowisko *sotrudnyka* (asystenta proboszcza) wiedeńskiej cerkwi św. Barbary¹⁵. Podczas pobytu w stolicy latem 1910 r. zdiagnozowano u niego gruźlicę, na którą zmarł w czerwcu następnego roku. Według „Nywy” pochówek w Drohobyczu odbył się w obecności dużej liczby osób¹⁶. W ostatnim roku życia Wolński pełnił również funkcję prefekta studiów we Lwowskim Seminarium Duchownym, ale to formalne stanowisko było gestem dobrej woli metropolity Andrzeja Szeptyckiego i miało pokryć koszty leczenia proboszcza¹⁷.

W dyskusjach ideologicznych, które toczyły się w ukraińskim społeczeństwie Galicji na początku XX w. i były prowadzone przede wszystkim na łamach czasopism lwowskich („Diło”, rusofilski „Hałyczanyn”, chrześcijańsko-społeczny „Ruslan”, „Nywa” itp.), Wolński nie był jedyną postacią. Jego artykuły przyciągały uwagę i budziły kontrowersje. Jak sam zauważył w liście do metropolity Szeptyckiego, za obronę idei konserwatywnych i ultramontańskich otrzymał od narodowo-demokratycznego i przeważnie liberalnego „Diła” tytuł „naczelnego publicysty i agitatora czarnego internacjonau”¹⁸ (tak „Diło” nazywało ultramontanizm).

Kluczową rolę w kształtowaniu poglądów Wolńskiego odegrał jego trzyletni pobyt w konwiktzie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Innsbrucku. Na początku XX w., przede wszystkim dzięki inicjatywie metropolity Andrzeja Szeptyckiego, najlepsi studenci Seminarium Duchownego we Lwowie zostali skierowani na studia do uniwersytetów europejskich¹⁹, a najczęściej do Innsbrucka. W szczególności studiował tu przyszły pierwszy biskup grekokatolicki w Kanadzie Nykyta Budka²⁰.

¹² Центральний державний історичний архів України у Львові (dalej: ЦДІАУЛ), ф. 451: Греко-католицька богословська академія, м. Львів, оп. 1, спр. 104, к. 81-82, 87v.

¹³ Ibidem, k. 82-83v.

¹⁴ Я. Глистюк, *Політизація української молоді...*

¹⁵ ЦДІАУЛ, ф. 358: Андрей Шептицький, оп. 2, спр. 113, к. 76.

¹⁶ *О[тець] Онуфрій Волянський [Некролог]*, „Нива” 1911, № 13, 15 VI.

¹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 113, к. 87-87v.

¹⁸ Ibidem, k. 51.

¹⁹ Я. Глистюк, *Від Бохенського до Боцяна: ректори Генеральної греко-католицької духовної семінарії у Львові (1848-1914)*, „Вісник Львівського університету. Серія історична” 2003, вип. 38, s. 168.

²⁰ *Шематизм всесесного кліру митрополітальної архідієцезії греко-католицької Львівської на рік 1906 р.*, Львів 1907, s. 360.

Generalnie Wydział Teologiczny w Innsbrucku miał charakter międzynarodowy²¹, ale jednocześnie cieszył się opinią jednego z najbardziej konserwatywnych w Europie w zakresie teologii, co czyniło go częstym celem ataków prasy liberalnej i modernistów z Kościoła katolickiego²². Wolanśkyj tłumaczył konserwatyzm teologów z Innsbrucka ich naciskiem na dogmat i scholastykę, co było konsekwencją bliskości z tendencjami intelektualnymi włoskich katolików oraz wpływu jezuitów, którzy stanowili większą część wykładowców wydziału i utrzymywali konwikt jako instytucja prywatna²³. Skupienie się na wyżej wymienionych obszarach nauczania chrześcijańskiego tłumaczy również listę przedmiotów Wolanśkiego²⁴, w której dominuje kurs dogmatyczny, a jego standardowy czas trwania wynosił cztery lata z obowiązkowym egzaminem²⁵. Ciekawy jest nietypowy program nauczania w Innsbrucku, który dotyczył przede wszystkim dogmatyki i biblistyki. Te ostatnie, według Wolanśkiego, były dla niego zupełnie nową i wcześniej nieznaną przestrzenią²⁶. Wskazuje to na różnice, jakie istniały między kształceniem przyszłych proboszczów we Lwowie i w Innsbrucku.

Bardzo ważnym momentem dla kształtowania się światopoglądu młodego studenta była ogólna atmosfera panująca w konwikcie. Wolanśkyj podkreślał dużą rolę modlitwy i uwielbienia w codziennej rutynie i odnotowywał zmiany w swojej własnej świadomości tym spowodowane:

Od początku wydawało mi się niestosowne przerywanie pracy modlitwą, lekturą duchową czy praktykami religijnymi. Teraz jednak wiem, jak błędny i niewłaściwy jest taki pogląd, wiem, jak głęboko psychologicznie spójne jest życie w konwikcie. Dochodzę do wniosku, że ugruntowane wewnętrznie życie duchowe nie jest dla księdza czymś pożądanym, ale absolutnie koniecznym²⁷.

Stąd przekonanie Wolanśkiego, że błędem jest skupianie się wyłącznie na samej nauce, ale że powinna ona być bronią w walce o chrześcijańskie ideały w ich katolickiej interpretacji²⁸. Pomysł ten, przyswojony w pierwszych miesiącach studiów w Innsbrucku, stał się później jedną z głównych tez jego publicystyki.

W jednym z listów do Andrzeja Szeptyckiego Wolanśkyj pisał o serii wykładów niemieckiego socjologa ks. Kocha o społecznej działalności księży, co wzbudziło jego zainteresowanie ze względu na słaby, zdaniem Wolanśkiego, rozwój tego aspektu wśród duchowieństwa greckokatolickiego. Kontrastował tę sytuację z aktywną działalnością społeczno-apologiczną i organizacją katolików w Niemczech²⁹. Zaintereso-

²¹ О. Волянський, *Про теологічний виділ в Інсбруці*, „Нива” 1907, № 17, 1 IX; № 18, 15 IX; ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 113, к. 50.

²² *Новий силлябус...*; О. Волянський, *Про теологічний виділ в Інсбруці...*

²³ О. Волянський, *Про теологічний виділ в Інсбруці...*

²⁴ ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 113, к. 1.

²⁵ Ibidem, к. 32v.

²⁶ Ibidem, к. 24-24v.

²⁷ Ibidem, к. 4v-5.

²⁸ Ibidem, к. 5-5v.

²⁹ Ibidem, к. 50v.

wanie Wolńskiego tą kwestią nie ograniczało się do tych uwag. Dziesięć miesięcy po napisaniu tego listu, jesienią 1908 r., pracując jako *sotrudnyk* w parafii w Bortnikach, wystąpił na spotkaniu dekanatu chodorowskiego z referatem „Działalność apologetyczna i społeczna proboszcza ruskiego w naszych czasach”.

Wpływ studiów w Innsbrucku jest odczuwalny w całej spuściźnie publicystycznej Wolńskiego. Mimo swojej śmierci w młodym wieku pozostawił po sobie około 150 tekstów: od krótkich notatek informacyjnych na tematy bieżące po pogłębione artykuły publikowane głównie w „Nywie”. Głównymi tematami, o których pisał, były: stosunki między państwem a Kościołem, sprzeciw wobec antykościelnych ruchów sekularyzacyjnych, zachowanie społecznej roli i statusu duchowieństwa w życiu społeczeństwa ukraińskiego teraz i w przyszłości, znalezienie sposobów na zrównoważenie obowiązków duszpasterskich księży z potrzebą prowadzenia działalności publicznej i politycznej, aby uniknąć podziałów partyjnych w duchowieństwie.

Charakterystyczną cechą publicystyki Wolńskiego jest obecność zarówno szerokich dociekań teoretycznych, jak i artykułów dotyczących wąskich zagadnień praktycznych. Fundamentem jego publicystyki jest teza o podziale Europy na dwa obozy – katolicki i antykościelny. Drugiemu przypisywał wszystkie współczesne ideologie – socjalizm, liberalizm, nacjonalizm – jako te, które zmierzają do wyeliminowania Kościoła jako ważnego czynnika życia społeczno-politycznego³⁰. Woląński odnotował rosnący wpływ tego trendu w Galicji, który uważał za rozprzestrzenianie się „postępowych” (Woląński używał tego terminu jako synonimu słowa „antykościelny”) idei, takich jak „wolna szkoła”, „edukacja seksualna”, racjonalizm religijny, nieufność do Kościoła w ogóle – wszystko to stanowiło zagrożenie dla konserwatywnego Kościoła greckokatolickiego³¹. Niepokojące i niedopuszczalne dla Wolńskiego było szerzenie się tych idei wśród młodzieży, co znalazło odzwierciedlenie w uchwałach Zjazdu Ukraińskiej Młodzieży Akademickiej we Lwowie w dniach 11-14 lipca 1909 r. Zjazd wzywał do wyzwolenia edukacji spod wpływu Kościoła jako instytucji hamującej postęp naukowy i chroniącej przestarzały porządek społeczny³². W tej sytuacji, zdaniem Wolńskiego: „Nie wystarczy, że musimy starać się utrzymać pozycję społeczną, która należy do nas w historii i tradycji, ale musimy ją także wzmocnić”³³.

Woląński uważał, że Kościół jest narzędziem realizacji woli Bożej, a państwo musi być wobec Kościoła posłuszne i służyć jako wsparcie w „prowadzeniu społeczeństwa do wiecznego dobra”³⁴. Główną funkcją kultury było szerzenie i umacnianie katolickiego światopoglądu, służenie potrzebom chrześcijaństwa. Jednocześnie przeciwstawiające się temu zadaniu prądy kulturowe (tu chodziło także o nurty polityczne i naukowe) musiały zostać zahamowane dzięki wysiłkom państwa³⁵. Biorąc

³⁰ О. Волянський, *Апологетично-соціальна діяльність руского душпастира в наших часах*, Львів 1908, s. 4-5.

³¹ *Ibidem*, s. 5.

³² *Idem*, *З нагоди зїзду української академічної молодіжи*, „Руслан” 1909, № 148, 5 (18) VII.

³³ *Idem*, *Поділ праці в нашій церковній акції*, „Нива” 1909, № 17, 1 VII, s. 513.

³⁴ *Idem*, *Церков а держава*, „Нива” 1906, № 16, 15 VIII, s. 466.

³⁵ *Idem*, *Начерк християнсько-католицького світогляду*, „Нива” 1908, № 5, 1 III, s. 134.

pod uwagę ważną rolę państwa w realizacji celów Kościoła, ich separacja została ogłoszona, według „Syllabusa” Piusa IX (1865), przejawem ateizmu³⁶. Wolanśkyj wskazał jednak na Anglię, Stany Zjednoczone, Belgię i Brazylię jako przykłady rozdziału państwa i Kościoła, na czym skorzystał ten ostatni³⁷. Były to jednak, jego zdaniem, wyjątki od reguły. Według Wolanśkiego najbardziej uderzającym przykładem negatywnej polityki sekularyzacyjnej była ustawa ogłoszona we Francji 9 grudnia 1905 r., która uznała kraj za bezwyznaniowy³⁸.

Innym powodem dominacji Kościoła nad państwem były jego zasługi historyczne: powstanie kultury materialnej, szerzenie się chrześcijaństwa, zachowanie starych i tworzenie nowych prądów kulturowych³⁹. W centrum rozważań Wolanśkiego na temat społecznej i politycznej roli duchowieństwa greckokatolickiego znajdowało się uzasadnienie jego historycznych zasług. Jego zdaniem to Kościół greckokatolicki uratował naród ruski przed nieuchronną śmiercią, ożywił nową literaturę ruską w Galicji, brał aktywny i znaczący udział w odrodzeniu politycznym i gospodarczym swojego narodu⁴⁰.

Jednocześnie Wolanśkyj twierdził, że duchowieństwo może dzielić przywództwo polityczne ze świecką inteligencją, ale tylko w tej części, która mieści się w ramach „chrześcijańsko-katolickiego światopoglądu”⁴¹. To była idea przewodnia publicysty, którą widać w większości artykułów. Z niepokojem zauważył, że w ukraińskim społeczeństwie Galicji na początku XX w. rozpowszechniła się tendencja do traktowania inteligencji świeckiej wyżej niż duchowieństwa w sprawach społecznych i politycznych. Dlatego wzywał do wzmocnienia solidarności kleru: „Szanujemy wszystkie stany społeczne, ale tego samego szacunku domagamy się dla siebie”⁴².

W niektórych miejscach, zdaniem Wolanśkiego, demokratyzacja może być nie w interesie społecznym. Z tego punktu widzenia skrytykował reformę wyborczą 1907 r., w szczególności wprowadzenie powszechnych wyborów, ponieważ reforma ta nie uwzględniała interesów mniejszości. Wolanśkyj zaproponował połączenie powszechnego prawa wyborczego z zachowaniem systemu kurii dla niektórych warstw – nauczycieli, duchowieństwa, kupców, rzemieślników, chłopów i być może kobiet⁴³.

Wolanśkyj opowiadał się za potrzebą organizacji, która mogłaby bronić interesów duchowieństwa i Kościoła jako instytucji, ale nie byłaby czysto kastowa. Podkreślał, że w procesach politycznych, rosnącej roli organów przedstawicielskich, w tym w roz-

³⁶ Idem, *Церков а держава...*, s. 467.

³⁷ Ibidem, s. 469.

³⁸ Ibidem, s. 508-513; idem, *Наука і жите в обороні Католицкої Церкви*, „Нива” 1907, № 9, 1 V, s. 269.

³⁹ Idem, *До теперішнього становища руского духовенства*, „Нива” 1909, № 5, 1 III, s. 161-162. Brak w bibl.

⁴⁰ Ibidem, s. 162.

⁴¹ Idem, *Начерк християньско-католицкого світогляду...*, s. 129-136; idem, *Наше становище*, „Нива” 1908, № 22 i 23, 1 XII, s. 690.

⁴² Idem, *До теперішнього становища руского духовенства...*, s. 163.

⁴³ Idem, *Проект виборчої реформи зі становища церковних і суспільних інтересів*, „Нива” 1908, № 24, 15 XII, s. 740.

strzyganiu spraw kościelnych, duchowieństwo musi mieć polityczną reprezentację parlamentarną, która mogłaby bronić jego interesów⁴⁴. Uważał nawet, że do tej roli nadaje się Ukraińska Partia Narodowo-Demokratyczna, jeśli zrezygnuje z wystąpień antykościelnych i przyjmie stanowisko Kościoła w sprawach oświaty, rodziny i moralności publicznej. Jeszcze lepsze byłoby istnienie dwóch takich partii, które dawałoby wybór proboszczom⁴⁵. Jeżeli żadna z istniejących partii ukraińskich nie podjęłaby się tej roli, to należało stworzyć nową organizację lub partię. Jej członkami mogli być nie tylko przedstawiciele duchowieństwa, ale wszyscy, którzy trzymaliby się zasad chrześcijańskiego światopoglądu i moralności⁴⁶. Przykładem takiej organizacji dla Wolńskiego była austriacka Partia Chrześcijańsko-Społeczna kierowana przez Karla Luegera⁴⁷. W tym sensie duchowny był klerykałem. Pisał: „Naszym ideałem jest taki naród, taka inteligencja, taki naród, który całą swoją kulturę wpisuje w ramy światopoglądu chrześcijańsko-katolickiego. Jeśli nazwiesz to klerykalizmem, to jesteśmy klerykałami i musimy nimi być”⁴⁸.

Wśród ukraińskich sił politycznych w Galicji istniało środowisko pod wieloma względami wzorowane na partii Luegera (ale nie na jej znanym antysemityzmie), ruchu chrześcijańsko-społecznym kierowanym przez Ołeksandra Barwińskiego. Była to siła konserwatywna, która sprzeciwiała się zarówno lewicowym ideom, jak i nadmiernemu radykalnemu nacjonalizmowi. W szczególności Barwiński podkreślał potrzebę porozumienia polsko-ukraińskiego w Galicji (i był współtwórcą „nowej ery” 1890 r.). Jednocześnie środowisko to potępiało akcje antykościelne i, podobnie jak Wolński, podkreślało kluczową rolę Kościoła greckokatolickiego w życiu społeczeństwa ukraińskiego w Galicji. Jednak w przeciwieństwie do Wolńskiego dla Barwińskiego i jego środowiska najważniejsze były sprawy narodowe, a nie kościelne⁴⁹.

Powodem, dla którego mimo wyraźnej zbieżności poglądów Wolński nie wspominał o partii Barwińskiego, była słabość i niepopularność tej ostatniej. Mimo wszelkich wysiłków ukraiński ruch chrześcijańsko-społeczny nie mógł stać się wpływową siłą. A w okresie największej działalności publicystycznej Wolńskiego (1906-1909) grupa Barwińskiego przeżywała głęboki kryzys organizacyjny i polityczny⁵⁰. Z tego samego powodu ruch chrześcijańsko-społeczny nie miał aktywnego poparcia metropolity Szeptyckiego. Mimo przyjaznych osobistych relacji Barwińskiego z Szeptyckim ten ostatni zdawał sobie sprawę, że nie ma sensu stawiać na partię słabą i niepo-

⁴⁴ Idem, *До питання: „Партія чи організація?”*, „Нива” 1907, № 9, I V, s. 262.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 263.

⁴⁷ Idem, *В справі християнсько-соціальної партії*, „Нива” 1907, № 19, I X, s. 577-581.

⁴⁸ Idem, *Наше становище...*, s. 690.

⁴⁹ R. Lekhniuk, *Ukrainian Christian Social Movement in Galicia at the End of the XIX – the First Quarter of the XX Centuries. Ideology and Political Practices*, „Res Gestae. Czasopismo historyczne” 2019, t. 8, s. 84-113.

⁵⁰ Р. Лехнюк, *На порозі модерного світу...*, s. 146-151.

pularną, dlatego w interesie Kościoła starał się porozumieć z najsilniejszą ukraińską partią – narodowo-demokratyczną⁵¹.

Główną ideą Wolanśkiego w poszukiwaniu rozwiązań społecznych i politycznych dylematów Kościoła greckokatolickiego było zintensyfikowanie, optymalizacja i usprawnienie działalności duchowieństwa parafialnego, co miało zapewnić jakościowe i solidne podstawy utrzymania przez duchowieństwo jego znaczenia w społeczeństwie. Pomysł ten nie był nowy dla duchowieństwa. Jednak od końca XIX w. stał się niezwykle aktualny – pojawiały się bowiem poważne problemy związane z zanikiem zaufania do najwyższych hierarchów kościelnych i nieuczciwym podejściem wielu proboszczów do swoich obowiązków czy też ignorowaniem przez niektórych z nich życia społeczno-politycznego⁵².

Za dobry przykład konsolidacji duchowieństwa i wiernych w odpowiedzi na silną presję sekularyzacyjną Wolanśkyj uznał Niemcy, w których katolikom dzięki dobrej organizacji, zwłaszcza w Ludowym Stowarzyszeniu Katolickich Niemiec (Volkverein für das katholische Deutschland), udało się stawić opór polityce Kulturkampf⁵³. Dlatego kamieniem węgielnym programu Wolanśkiego było wzmocnienie dyscypliny wśród proboszczów. Podstawowym celem stało się powstrzymanie ich wystąpień przeciwko hierarchom, tych „irytujących dysonansów”⁵⁴ wewnątrz Kościoła greckokatolickiego. O ile w sprawach czysto politycznych i ekonomicznych publicysta dopuszczał rozbieżności poglądów z poszanowaniem dla biskupów, o tyle w sferach związanych bezpośrednio z Kościołem podporządkowanie miało być ściśle przestrzegane⁵⁵.

Innym sposobem przezwyciężenia wewnętrznych nieporozumień było ograniczenie „partyjności” duchowieństwa. To właśnie międzyfrakcyjne konflikty wewnątrz niego często nagłaśniały problemy Kościoła i działały na korzyść konkurencyjnych środowisk. Wolanśkyj wzywał do nadania priorytetu interesom kościelnym, a nie partyjnym, podkreślając potrzebę jednoczenia duchowieństwa, niezależnie od stanowiska w dyskusji ortograficznej na temat fonetyki/etymologii i (nie)przynależności do środowiska rusofilskiego⁵⁶. Choć sam Wolanśkyj wyraźnie utożsamiał się z tożsamością ukraińską, w swoich publikacjach wzywał do tolerowania również rusofilskiego światopoglądu. Jego zdaniem rusofilstwo było jedną z opcji widzenia przeszłości, teraźniejszości i przyszłości Ukraińców, a o jego żywotności zadecydują ludzie. Dlatego sprzeciwiał się napiętnowaniu rusofilów jako „renegatów”⁵⁷.

⁵¹ M. Nowak, *Dwa światy. Zagadnienie identyfikacji narodowej Andrzeja Szeptyckiego w latach 1865-1914*, Gdańsk 2018, s. 462; В. Расевич, Митрополит Андрей (Шептицький) і проблема національно-політичної консолідації українців (1900-1918 роки), „Ковчег. Науковий збірник з церковної історії” 2000, ч. 2, s. 212-223.

⁵² Н. Колб, „З Богом за Церкву і вітчизну”. Греко-католицьке парафіяльне духовенство в Галичині у 90-х роках XIX століття, Львів 2015, s. 137-141.

⁵³ О. Волянський, *Апологияетично-соціальна діяльність...*, s. 4.

⁵⁴ Idem, *Голоси з кругів духовенства*, „Нива” 1908, № 11, 1 VI, s. 329.

⁵⁵ Ibidem, s. 329-330; idem, *Апологияетично-соціальна діяльність...*, s. 12.

⁵⁶ Idem, *Апологияетично-соціальна діяльність...*, s. 8.

⁵⁷ Idem, *Партійне становище св'ященика*, „Нива” 1908, № 16 i 17, 1 IX, s. 483-484.

Aby uniknąć międzypartyjnych kłótni między duchowieństwem, Wolanśkyj zaproponował przesunięcie akcentu w działalności proboszczów – z polityki na kwestie społeczno-gospodarcze. Było to również konieczne do obalenia poglądu, że duchowny, który rozwija czytelną czy kasę samopomocy, jest mniejszym patriotą niż działający tylko na spotkaniach politycznych⁵⁸. Najważniejsze było zaangażowanie proboszczów w rozwiązywanie problemów agrarnych poprzez udzielanie chłopom porad ekonomicznych, tworzenie instytucji kredytowych, stowarzyszeń gospodarczych, związków. Według Wolanśkiego może to stać się szerokim polem dla działalności duchowieństwa, której powodzenie wzmocni autorytet Kościoła⁵⁹. Odrębnym aspektem ich działalności miała być znajomość i posługiwanie się normami prawa austriackiego w pracy na rzecz społeczności w radach powiatowych i publicznych.

Wolanśkyj wzywał parafian do zachowania moralności w gminach, pielęgnowania gospodarności, trzeźwości, pracowitości, sprawiedliwości, altruizmu, poczucia obowiązku i godności, patriotyzmu i szacunku dla władzy⁶⁰. Realizacja tych zadań wymagała od duchownych wysokiego poziomu wykształcenia. Wolanśkyj promował ideę „podziału pracy” – wyraźnej interakcji w ramach uczelni i seminariów między profesorami, wykładami i seminarium, które powinny się wzajemnie uzupełniać⁶¹, a sama edukacja powinna mieć charakter „gorliwości apostołskiej”⁶².

Ważnym aspektem w wizji Wolanśkiego było samokształcenie duchowieństwa. Na łamach „Nywy” Wolanśkyj wielokrotnie przytaczał przykłady prac europejskich naukowców na różne tematy, analizował je. Szczególnie podkreślał wagę znajomości teoretycznych studiów problematyki społecznej, a także prac apologetycznych⁶³. Z jego widzenia świata jako miejsca szerokiej konfrontacji między obozami katolickim i antykościelnym wynikało rozumienie konieczności zapoznawania proboszczów grekokatolickich z głównymi nurtami i przejawami zarówno ruchu kościelnego, jak i antykościelnego⁶⁴.

Mimo konserwatywnego światopoglądu Wolanśkyj zdawał sobie sprawę z wagi wykorzystania nowoczesnych osiągnięć na rzecz Kościoła i chrześcijaństwa, zwłaszcza czasopism masowych, których rolę w kształtowaniu opinii publicznej uważał za krytyczną. Przede wszystkim dotyczyło to reklamy. Wolanśkyj zauważył, że publikacje antykościelne aktywnie odnotowują i powielają wszelkie niepowodzenia i błędy duchowieństwa oraz ukrywają jego sukcesy, tworząc w ten sposób propagandowe obrazy Kościoła. Wielokrotnie podkreślał pilną potrzebę wydawania jak największej liczby wysokiej jakości czasopism kościelnych, które powinny obalać oszczerstwa i pogłoski, szerzyć idee chrześcijańskie i tworzyć pozytywny obraz Kościoła⁶⁵.

⁵⁸ Idem, *Апологетично-соціальна діяльність...*, s. 9.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 11.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 12.

⁶¹ Idem, *Поділ праці в нашій церковній акції*, „Нива” 1909, № 17, 1 VII, s. 514-515.

⁶² *Ibidem*, s. 515.

⁶³ Idem, *Апологетично-соціальна діяльність...*, s. 10.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 5.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 7-8; idem, *Нива, яка повинна бути, а яка вона є*, „Нива” 1908, № 20 i 21, 1 XI, s. 609-614.

Idee Wolanśkiego, dotyczące potrzeby silniejszej dyscypliny duchownej i przewzięcia sporów partyjnych, współbrzmiały z pomysłami metropolity Andrzeja Szeptyckiego, za które był aktywnie atakowany przez prasę narodowo-demokratyczną, łącznie z oskarżeniami o „wallenrodyzm” ze strony Lonhyna Cegielskiego, redaktora naczelnego „Diła”⁶⁶. Biorąc pod uwagę rolę Andrzeja Szeptyckiego, którą odgrywał wobec studentów lwowskiego seminarium duchownego wysłanych do Innsbrucka, jego idee były ważne w formowaniu światopoglądu Wolanśkiego. W listach do metropolity wspomina osobiste wizyty Szeptyckiego w Innsbrucku oraz wspólne i prywatne rozmowy ze studentami ukraińskimi. Według Wolanśkiego w rozmowach tych Andrzej Szeptycki starał się wytłumaczyć słuchaczom swoją wizję zadań i perspektyw rozwoju kierowanego przez niego Kościoła. Jednocześnie autor listu przypominał „święte prawa Chrystusa i Kościoła katolickiego” jako ich (słuchaczy) ideał, ale nie pisał ani słowa o narodowych sprawach ukraińskich⁶⁷.

Osobiste wizyty metropolity wśród ukraińskich studentów Wydziału Teologicznego w Innsbrucku zrobiły wrażenie nie tylko na nich samych, ale także na studentach innych narodowości⁶⁸. Jednocześnie Andrzej Szeptycki pomagał im przede wszystkim finansowo, faktycznie zapewniając pobyt w Innsbrucku, w tym i Wolanśkiemu. Taka ojcowska troska, co wielokrotnie odnotowywano w listach zbiorowych ukraińskich studentów Wydziału Teologicznego (pisanym przez Wolanśkiego)⁶⁹ do metropolity, w połączeniu z powyższymi rozmowami wytworzyła w młodych duchownych osobiste oddanie się Szeptyckiemu i jego ideom:

Moim najgorętszym pragnieniem było, a tym bardziej będzie, aby być godnym tego zaufania i najlepiej, jak potrafię, w miarę moich zdolności, umiejętności i wiedzy, aby położyć moją cegłę do tego majestatycznego budynku, który Eksceleńcja zamierza zbudować (...). Potrzeby naszego Kościoła i naszych czasów, jak słusznie wskazała Eksceleńcja w swoim liście, są tak wielkie i palące, że mogą je zaspokoić tylko specjalna łaska Boża, jednocząca wszystkie nasze siły w jednym centrum i niezachwianym poleganiu na władzy hierarchicznej Eksceleńcji (...) czuję potrzebę otwarcia się na Eksceleńcję, jako mojego najlepszego ojca i patrona, jak na mojego arcybiskupa⁷⁰.

Taka postawa ukraińskich studentów Wydziału Teologicznego w Innsbrucku wobec metropolity może rzucić więcej światła na motywy Andrzeja Szeptyckiego, by wysłać najzdolniejszych z nich ze Lwowa do Tyrolu. Prawdopodobnie wychowanie młodych proboszczów w duchu ultramontańskim przez teologów z Innsbrucka miało stać się jednym z fundamentów praktycznej aprobaty poglądów samego metropolity, które najbardziej widoczne były w jego planach przyłączenia chrześcijańskiego Wschodu do unii z Rzymem.

⁶⁶ *Ad maiorem Poloniae gloriam*, „Діло” 1908, № 182, 14 (1) VIII.

⁶⁷ ЦДІАУЛ, ф. 358, оп. 2, спр. 113, к. 10v.

⁶⁸ Ibidem, k. 16v.

⁶⁹ Ibidem, k. 8-9.

⁷⁰ Ibidem, k. 52-52v.

Jednocześnie edukacja studentów w Innsbrucku mogła mieć i inne przyczyny. W czasie przygotowania do zajęcia katedry biskupa stanisławowskiego w 1899 r. Andrzej Szeptycki pisał w liście do swego brata Stanisława o problemach z organizacją i dyscypliną wśród duchowieństwa greckokatolickiego⁷¹. Już jako metropolita uczynił jednym ze swoich kluczowych zadań rozwiązanie tego problemu, a przede wszystkim – kwestii nadmiernego zaangażowania duchowieństwa w sprawy społeczno-polityczne czy bezpośredniej działalności partyjnej (często na korzyść ukraińskich narodowych demokratów)⁷². Wychowanie przynajmniej części nowego pokolenia księży w duchu katolickim i związku z Rzymem mogłoby służyć jeszcze innemu celowi – stopniowemu osłabieniu nastrojów rusofilskich wśród duchowieństwa greckokatolickiego, które jeszcze na początku XX w. były widoczne⁷³. Tak więc, choć działalność praktyczna Andrzeja Szeptyckiego nie daje podstaw, by uważać go za zwolennika ultramontanizmu – co więcej, w czasach Piusa X podejrzewano go nawet o sympatie modernistyczne⁷⁴ – ale kształcenie niektórych młodych teologów w ultrakonserwatywnym ośrodku Innsbrucka miało wyraźny sens dla metropolity, zarówno dla perspektyw pracy misyjnej, jak i dla umocnienia wewnętrznej pozycji Kościoła greckokatolickiego.

Jednocześnie ultramontański duch jest wyraźnie obecny w wielu tekstach Wołańskiego, poświęconych przede wszystkim roli Kościoła w życiu społeczeństw oraz jego relacji z państwem i kulturą. Jego listy do metropolity Andrzeja Szeptyckiego podczas pobytu w Innsbrucku i porównywanie zawartych w nich informacji z publicystyką Wołańskiego świadczą o znaczącym wpływie, jaki na jego świadomość wywarł klimat intelektualny Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Innsbrucku i konwiktów jezuitów. To tutaj ukształtował się ultramontański światopogląd Wołańskiego połączony z konserwatywnym antymodernizmem.

Światopogląd Wołańskiego należy scharakteryzować jako konserwatywny, a czasem ultrakonserwatywny. Wynika to z jego ostrego zaprzeczenia możliwości krytycznego stosunku nauki do religii, zmniejszenia wpływu Kościoła na edukację itd. W wewnątrzkościelnej debacie o modernizmie, która toczyła się na przełomie XIX i XX w., stanowczo sprzeciwiał się temu zjawisku, uznając modernizm za herezję. Idee Wołańskiego były jedną z wielu możliwości przezwyciężenia kryzysu w Kościele greckokatolickim na początku XX w. Prace tego autora są ważne dla zrozumienia ówczesnej sytuacji ze względu na jego erudycję i pewną oryginalność poglądów. Można stwierdzić, że centrum jego idei, rozproszonych w różnych artykułach, ale ściśle powiązanych we wspólną koncepcję, był pewien „idealny schemat” dominowania Kościoła w polityce, kulturze oraz innych aspektach życia społeczeństwa. Sam przyznał, że pełna realizacja jego programu nie wydaje się realna. Ale podkreślał, że przynajmniej częściowy sukces w umacnianiu solidarności duchowieństwa, intensyfikacji i usprawnianiu jego

⁷¹ M. Nowak, *op. cit.*, s. 336.

⁷² Р. Лехнюк, *На порозі модерного світу...*, s. 213-224, 244-252.

⁷³ M. Nowak, *op. cit.*, s. 382.

⁷⁴ Л. Гентош, *Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика папи Бенедикта XV та українсько-польський конфлікт у Галичині (1914-1923)*, Львів 2006, s. 67.

działalności społeczno-politycznej i gospodarczej doprowadzi do umocnienia pozycji politycznej Kościoła i utrzymania jego wysokiego statusu społecznego.

Ultramontanizm w Galicji nie miał szans na znaczący sukces, biorąc pod uwagę wagę kwestii narodowej dla społeczeństwa polskiego i ukraińskiego oraz aktywne zaangażowanie duchowieństwa rzymskokatolickiego i greckokatolickiego w konkretne ruchy polityczne i kulturalne. Jednak idee ultramontańskie nie ominęły tego regionu i świadczyły o przynależności ruchu umysłowego w Galicji do europejskiej przestrzeni intelektualnej. W szczególności są one ważną stroną w dziejach Kościoła greckokatolickiego i ukraińskiego konserwatyzmu, a dalsze badania nad nimi mogą uzupełniać dotychczasowe wyobrażenia o życiu kościelnym i ideowym w Galicji na początku XX w.

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Центральний державний історичний архів України у Львові / Centralne Państwowe Archiwum Historyczne we Lwowie:

ф. 358: Андрей Шептицький, оп. 2,

спр. 113: Листи о. Волянського Онуфрія до Шептицького Андрея.

ф. 451: Греко-католицька богословська академія, м. Львів, оп. 1,

спр. 104: Книга протоколів засідань управи „Літературно-Наукового товариства” за 1891-1907.

Źródła drukowane:

Волянський О., *Апологетично-соціальна діяльність руского душпастира в наших часах*, Львів 1908.

Шематизм всечесного кліру митрополітальної архієпископії греко-католицької Львівської на рік 1906 р., Львів 1907.

Prasa:

„Діло” 1907-1908.

„Нива” 1906-1909, 1911.

Opracowania:

Lekhniuk R., *Ukrainian Christian Social Movement in Galicia at the End of the XIX – the First Quarter of the XX Centuries. Ideology and Political Practices*, „Res Gestae. Czasopismo historyczne” 2019, t. 8, s. 84-113.

Ludwikowski R. R., *Ultramontanizm galicyjski – rozwój ruchu i główne założenia doktryny*, „Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej” 1981, t. 26, s. 99-116.

Ludwikowski R. R., *Ultramontanizm a konserwatyzm polski XIX w.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Nauk Politycznych” 1978, z. 11, s. 103-115.

- Nowak M., *Dwa światy. Zagadnienie identyfikacji narodowej Andrzeja Szeptyckiego w latach 1865-1914*, Gdańsk 2018.
- Szlachta B., *Ład, Kościół, naród*. Kraków 1996, *Biblioteka Myśli Politycznej – Ośrodek Myśli Politycznej*.
- Zięba A. A., *W sprawie genezy decyzji Romana Szeptyckiego o zmianie obrządku*, [w:] *Metropolita Andrzej Szeptycki. Studia i materiały*, Kraków 1994, *Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej*, s. 43-64.
- Гентош Л., *Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика папи Бенедикта XV та українсько-польський конфлікт у Галичині (1914-1923)*, Львів 2006.
- Глистюк Я., *Від Бохенського до Боцяна. Ректори Генеральної греко-католицької духовної семінарії у Львові (1848-1914)*, „Вісник Львівського університету. Серія історична” 2003, вип. 38, s. 148-169.
- Глистюк Я., *Політизація української молоді та реформи у Генеральній греко-католицькій духовній семінарії у Львові на початку XX ст.*, „З історії західноукраїнських земель” 2016-2017, вип. 12-13, s. 111-120.
- Колб Н., „3 Богом за Церкву і вітчизну”. *Греко-католицьке парафіяльне духовенство в Галичині у 90-х роках XIX століття*, Львів 2015.
- Лехнюк Р., *З історії ультрамонтанства в Галичині. Роль Інсбруцького університету у формуванні ідей і поглядів о. Онуфрія Волянського*, „Історія релігій в Україні. Науковий щорічник” 2020, вип. 30, s. 49-57.
- Лехнюк Р., *На порозі модерного світу. Українські консервативні середовища в Галичині в першій чверті XX століття*, Львів 2019.
- Лехнюк Р., *Поняття „християнсько-католицького світогляду” в ідейно-політичних дискусіях Галичини початку XX ст. (на прикладі публіцистичної спадщини о. Онуфрія Волянського)*, [w:] *Держава і Церква в новітній історії України. Збірник наукових статей за матеріалами V Всеукраїнської наукової конференції „Держава і Церква в новітній історії України” (19-20 листопада 2015 р.)*, Полтава 2015, s. 296-304.
- Лехнюк Р., *Соціальні та політичні дилеми греко-католицького духовенства в Галичині на початку XX століття (у світлі публіцистичної спадщини о. Онуфрія Волянського)*, „Українознавчий альманах” 2015, вип. 18, s. 181-185.
- Расевич В., *Митрополит Андрей (Шептицький) і проблема національно-політичної консолідації українців (1900-1918 роки)*, „Ковчег. Науковий збірник з церковної історії” 2000, ч. 2, s. 212-223.
- Українські часописи Львова 1848-1939 рр. Історико-бібліографічне дослідження у 3 т.*, кер. проекту М. Романюк, т. 2: 1901-1919 рр., Львів 2002.

Roman Lekhniuk, Onufriy Volyansky and Ideas of the Ultramontanist in Greek-Catholic Church in Galicia in the Early 20th Century

The article analyzes the life and ideas of the Greek Catholic priest Onufriy Volyansky which are an infrequent example of the spread of ultramontane ideas among the Greek Catholic clergy in Galicia. The author examines the role of Volyansky's studies, primarily at the

Faculty of Theology of the University of Innsbruck, in shaping his worldview. Volyansky's public-journalistic legacy is also considered in detail, first of all in the church magazine "Nyva", because there his views can be seen in the most detailed and clear way. As a representative of ultramontanizm – an idea that put the interests of the Catholic Church first, rather than individual nations or any other – Volyansky strongly opposed the spread of modern ideologies like socialism or liberalism, criticized various anti-church ideas that gained popularity in the early twentieth century. He contrasted them with the idea of the Church and Christian principles' dominance in politics, culture, and other aspects of society. According to the author, the ultramontanizm of Onufrij Volyansky had no chance to become a popular idea in the realities of the early twentieth century. However, his ideas are not without significance, and also show the involvement of at least part of the Greek Catholic clergy in the main intellectual debates that took place in the Catholic Church at that time.

Keywords: Greek-Catholic Church, Galicia, ultramontanizm, Onufrij Volyansky, Andrey Sheptytsky